

HISTÓRIA KUCHYNE

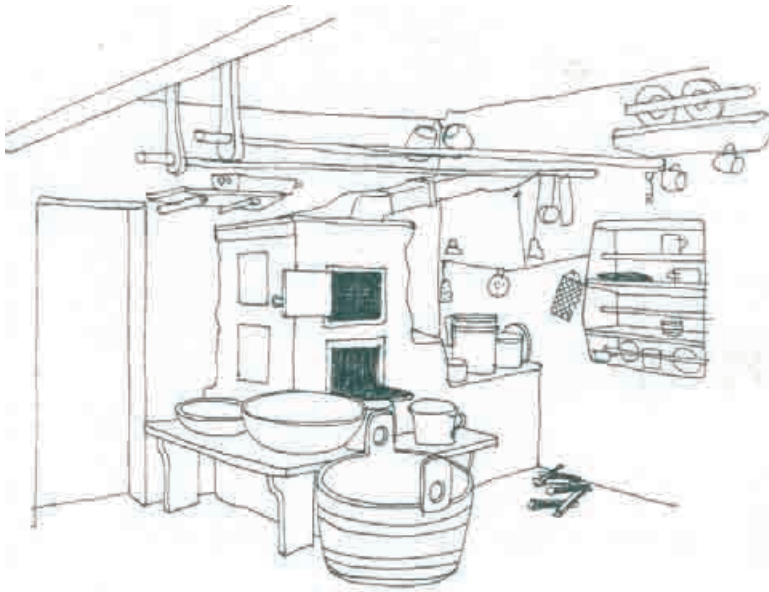
autor: vývojové odd., marketingové odd.

Úvod

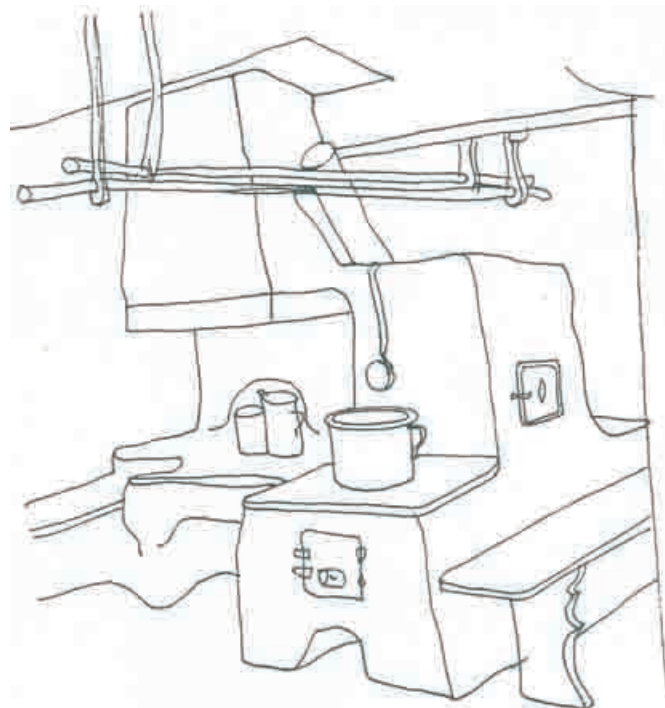
Na prahu tretieho tisícročia, rovnako ako kedysi praveký človek, aj my dnes každodenne opakujeme ten čarovný rituál prípravy stravy. Presne ako on si zhromažďoval potravu do jaskyne, tak aj my každodenne ťaháme z obchodov tašky plné jedla. Zmenili sa síce používané nástroje, technické postupy. Nástroje kedysi považované za science fiction sa už stali samozrejmosťou. Nikto sa dnes nepozastavuje nad mikrovlnkou, umývačkou riadu, drvičom odpadu. Je to súčasť kuchyne. Tej kuchyne, ktorá sa neraz asi s hrôzou pozerá na naše rýchle a nezdravé stravovanie, tej kuchyne, ktorá sa neraz presúva s nami k televíznemu prijímaču, aby nám náhodou neunikla dôležitá informácia. A tak neraz v tomto uponáhľanom svete zabúdame na krásne voňavé kuriatko, sviežosť šalátov, vlastne zabúdame na dôležitosť našej kuchyne.

Historický vývoj kuchýň

Kuchyňa vždy bola aj naďalej zostáva súčasťou hospodárskej zóny obytného priestoru. Menia sa len jej väzby k ostatným priestorom. Varenie sa nám zatiaľ nepodarilo odstrániť z domácej prevádzky, a tak kuchyňa zostáva trvalou súčasťou hospodárskej zóny bytu, i keď jej formy a väzby k ostatným bytovým priestorom počas dlhého vývoja prešli rôznymi fázami. Ak hovoríme dnes o kuchyni, máme obyčajne na mysli jeden z bytových priestorov vybavených sporákom a tečúcou vodou. Keď ideme do histórie, ťažko tu nájdeme priestor takto definovaný. Sedliacka izba, ktorá v minulosti plnila aj funkciu kuchyne, rozhodne nemôže byť takto označovaná. Predovšetkým tento priestor slúžil spoločnému životu rodiny.

*Kuchynský kút vidieckej izby
z Domažlíc*

*Vidiecka kuchyňa
z Valašských Klobouků*

*Krb zámočkej kuchyne z Fínska,
pod krbom je sušiareň dreva*

Toto riešenie sa vykryštalizovalo do tejto podoby dlhodobým vývojom od chatrčí z rákosia, chyží z drevených kolov alebo prútia, vyplnených ílom s otvoreným ohniskom. Toto bolo obyčajne zapustené do vydlabaného otvoru v hlinenej podlahe a slúžilo nielen príprave stravy, ale bolo aj zdrojom tepla a svetla. Kuchyňa ako samostatná súčasť viacpriestorového bytu je charakteristická pre mestské bývanie.

*Krb upravený pre varenie na
otvorenom aj zavretom ohni*

Archeológovia našli pozostatky z konca 4 tisícročia p. n. l., ktoré dokazujú, že už Sumeri stavali domy z nepálených tehál s nekrytým vnútorným dvorom. Z dvora sa vstupovalo do obytných priestorov a malej kuchyne. Na podobnom princípe je založené riešenie domov Patriciov a vidieckych víl bohatých Rimanov. Typicky európsky mestský dom je produktom až pokročilého stredoveku. Spočiatku slúžil iba jednej rodine na bývanie jej členov, čelade, na remeselnú výrobu alebo obchod. Majitelia mestských domov prišli na to, že prenájmom malých miestností si môžu zarobiť. Malé byty v nájomných domoch –často iba jedna miestnosť, slúžili hlavne na bývanie nemajetným vrstvám obyvateľstva. Kuchyňa bola pravdaže využívaná nielen na prípravu stravy, ale aj na bývanie. Samotné kuchyne, v ktorých hospodársku prevádzku zabezpečovalo služobníctvo, mali iba byty veľké, riešené podľa vzoru šľachtických palácov.

Mestská kuchyňa z 18. storočia, s veľkoobsažnými nádobami na vodu pri krbe

Tieto kuchyne boli oddelené od obytnej časti, niekedy mali aj samostatný prístup pre služobníctvo a dodávateľov. Ku kuchyni sa postupne okrem prípravy jedál priradzovalo aj pranie, žehlenie prádla, šitie a čistenie odevov, kúpanie, učenie a hranie detí, rodinné stolovanie a prijímanie návštev. Dá sa povedať, že kuchyňa bola a aj do dnešnej doby je najfrekventovanejší priestor domu. Vďaka technickému pokroku, ktorý napreduje závratnou rýchlosťou, sa podarilo vyčleniť niektoré činnosti z kuchyne. Človek si už ani neuvedomuje, aká to bola dlhá cesta vedúca od zadymeného kúta s otvoreným ohňom k dokonalej podobe dnešného sporáka. Uzavretie ohňa bol asi najvýznamnejší zásah. Otvorené ohnisko bolo upravované a vylepšované. Na vidieku zostávalo dlho v značne primitívnej podobe. V kuchyniach bohatých domácností bola ku krbu pridávaná pec.

Od roku 1898 sa pripojením rúry na pečenie zrodil sporák.

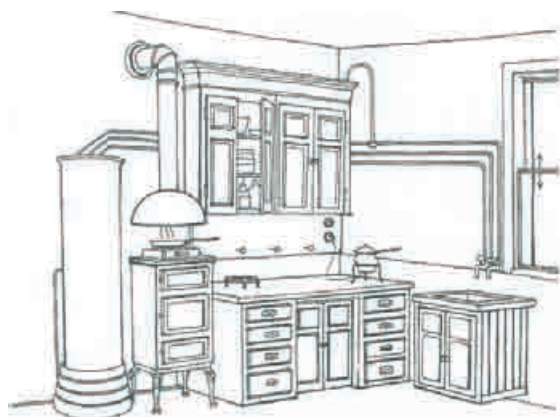

Plynový sporák

Elektrický sporák

Ale až zavedením vody do bytu sa umožnilo doplnenie hygienického príslušenstva a tým vylúčenie kúpania z kuchyne. Z hľadiska zariadenia vtedajšia kuchyňa pozostávala z pece s ohniskom na varenie, ktorá bola umiestnená v rohu pri vstupe do miestnosti. K peci bola pristavená lavica plniaca funkciu pracovnú a odkladnú. Nad lavicou bola polička na riad. Náprotivný kút vyplňala lavica so stolom, ktorý však neslúžil ako pracovný. V ďalšom kúte bolo umiestnené lôžko a truhlica alebo skriňa. Keď porovnáваме mestskú kuchyňu, tam hlavné miesto tvoril sporák v rohu miestnosti pri dverách. Stôl bol posunutý do stredu miestnosti a plnil funkciu pracovnú, stolovaciu a rodinnú. Zavedením plynu a neskôr elektriky sa zlepšilo osvetlenie. Svietidlo bolo umiestnené v strede miestnosti nad stolom. Poličky boli nahradené kredencom a tiež umývací stôl s krycou doskou bol nahradený samostatným drezom s tečúcou vodou. Až v období medzi dvoma vojnami došlo k výraznej zmene. O kuchyni sa začalo premýšľať spolu s hľadaním nového životného štýlu a dokonalejšieho bývania. Prvá americká elektrická kuchyňa z roku 1893 mala odsávanie splodín a kotol na prípravu teplej vody - obsahovala všetky prvky modernej kuchyne, bola pokusom o účelné riešenie. Rešpektuje hygienické hľadisko doby a následnosť a naviazanosť zariadenia varného, pracovného a umývacieho.

Prvá americká elektrická kuchyňa

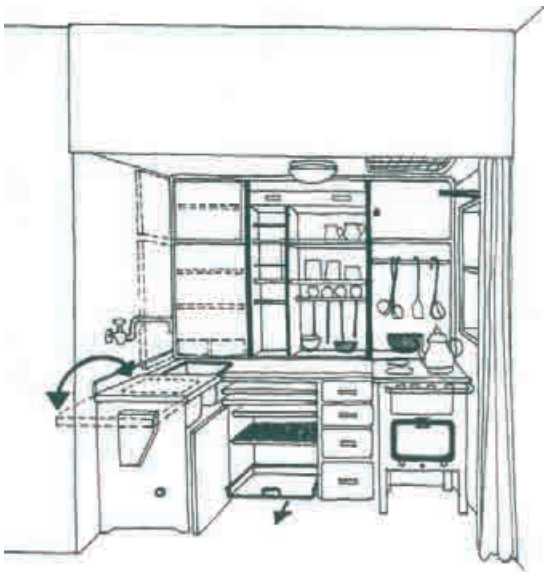
Československá kuchyňa zo začiatku 20. storočia

Teoreticky i prakticky sa racionalizáciou kuchyne zaoberali Christina Frederiková, L. Gilbrethová a Mária Pattisonová. Christina Frederiková sústreďuje zariadenie predmety do funkčných celkov - príprava, vlastné varenie, umývanie a ukladanie hrncov.

Z kuchyne Ch. Frederikovej

Normalizovaná americká kuchyňa má rozmer $2,7 \times 3,3 = 8,91 \text{m}^2$. Tiež v Európe po druhej svetovej vojne, koncom 20-tych a v priebehu 30-tych rokov sa formujú rôzne pokusy. Vznikajú tak nové formy kuchýň - od samostatne izolovanej kuchyne, cez kuchynské kúty, niky až k minimálnej skrini na varenie. Medzi malé samostatné kuchyne patrí kuchyňa stuttgartská s plochou $8,6 \text{m}^2$, belgická $8,65 \text{m}^2$. Autorkou frankfurtskej kuchyne je Grete Schutte Lihotzky, ktorej plocha bola iba $6,43 \text{m}^2$, dokonca v druhom variante bola ešte menšia $5,5 \text{m}^2$. Ďalšou formou kuchynského priestoru bola kuchynská nika a kút používané hlavne v bytovej výstavbe. Všetky tieto formy, pravdaže v modernejšom prevedení majú aj dnes svoje uplatnenie. Všetko závisí iba od priestoru a požiadaviek užívateľa.

*Kuchynská nika z 30-tych rokov 20. storočia
(malobytová výstavba Viedeň)*